

JORNADA:

**LA PROTECCIÓ
JURÍDICA DELS
CASTELLS I EL
PATRIMONI
IMMATERIAL**

**TARRAGONA, 16 DE
NOVEMBRE DE 2022**

Relator: Guillermo Soler García de Oteyza

UNIVERSITAT ROVIRA i VIRGILI
Càtedra URV per a
l'Estudi del Fet Casteller

Índex

Presentació i conclusions principals	03
Benvinguda	05
Ponència 1: Legislar l'immateral	06
Ponència 2: Tot esperant la nova llei catalana de PCI	10
Taula rodona 1	15
Taula rodona 2	18
Debat final	20

Presentació i Conclusions principals

La jornada “La protecció jurídica dels castells i el patrimoni immaterial”, organitzada per la Càtedra URV per a l'Estudi del Fet Casteller, es va celebrar a la sala de juntes del Campus Catalunya de Tarragona el 16 de novembre de 2016. Hi van assistir una trentena de persones: representants del món associatiu, professorat de la URV, tècnics de les administracions i estudiosos del PCI, entre d'altres. Al llarg de la tarda es van desenvolupar dues ponències i dues taules rodones, a més d'un debat obert, la transcripció de les quals es pot consultar adjunta en aquest document.

La jornada es va centrar en el projecte de llei del patrimoni cultural immaterial (PCI) català i de l'associacionisme cultural que actualment prepara el Govern de la Generalitat, amb l'objectiu de fer-hi aportacions positives i vàlides. A continuació desgranem les conclusions principals de tota la jornada:

- Hi ha un consens absolut en la necessitat d'actualitzar la vigent llei 2/1993 de 5 de març de foment i protecció de la cultura popular i tradicional i de l'associacionisme cultural. Tot i que en el moment d'aprovar-se va ser una llei reconeguda pel seu caràcter pioner (fins i tot avançava aspectes que després consolidaria la Convenció per la Salvaguarda del PCI de la UNESCO), gairebé trenta anys després el seu recorregut es pot donar per finalitzat.
- Una de les raons més bàsiques per actualitzar la llei és precisament la necessitat d'adaptar-la als continguts de la Convenció per la Salvaguarda del PCI de la UNESCO, a la que es va adherir l'Estat espanyol i que per tant és d'obligat compliment.
- La nova llei hauria de ser també una oportunitat per ordenar el marc legislatiu (durant aquest temps s'han aprovat regulacions i decrets que en tractaven àmbits específics, com ara el patrimoni festiu) i la gestió del PCI (actualment responsabilitat de diversos estaments de la Generalitat a més de la direcció general de Cultura Popular i Associacionisme Cultural).
- Aquesta actualització o renovació en cap cas suposa una esmena a la totalitat de la feina realitzada fins el moment, sinó que ha d'agafar aquesta com a punt de sortida.
- Cal ser conscients, que en realitat, encara estem als inicis de la regulació legislativa del PCI, sobre la que hi ha molta menys tradició que en altres àmbits del patrimoni històric cultural. Igualment, és molt important tenir en compte les particularitats del PCI -que en última instància depèn de la voluntat dels practicants-, que fan que moltes de les mesures que tradicionalment s'han aplicat a la protecció del patrimoni siguin inviables o poc aconsellables en aquest cas.
- Tot i això (o precisament per aquest motiu) pot ser útil d'estudiar com s'ha regulat el PCI en d'altres comunitats autònomes i a nivell internacional, així com detectar exemples de bones pràctiques promogudes per la mateixa UNESCO, administracions i societat civil arreu del món.
- Al llarg de la jornada hi va haver també un consens molt ampli (tot i que no unanimitat) en què tractar el PCI i l'associacionisme cultural en una mateixa llei no és la solució més adequada, ja que es considera que són dos àmbits amb punts en comú però essencialment diferents. Ni tot el PCI es vehicula mitjançant l'associacionisme cultural ni tot l'associacionisme cultural es dedica al PCI.
- En la jornada es va posar de manifest una preocupació pel fet de reproduir la dinàmica legislativa del 1993, amb una llei específica de PCI (llavors cultura popular i tradicional) separada de la llei general de patrimoni cultural català. Des de la Direcció General es va deixar clar que l'objectiu final és que tota la legislació del patrimoni

cultural estigui inclosa en un sol text, però que, davant la certesa que una llei general de patrimoni encara trigarà, s'ha decidit avançar feina. Diferents participants en la jornada, en tot cas, van insistir sobretot en la necessitat de tenir una visió holística del patrimoni i de tenir en compte les interconnexions entre els seus diferents tipus.

- Diversos ponents també van coincidir a demanar que la llei faci una definició analítica del PCI i no una de descriptiva en forma de llistat. Aquest llistat es pot incloure com a complement però no substituir una definició analítica.
- El concepte clau de la llei hauria de ser el de salvaguarda, tal i com la defineix la Convenció de la UNESCO. És important tenir en compte que salvaguarda no és exactament el mateix que protecció i, al mateix temps, que no n'hi ha prou amb la fórmula més habitual d'"estudi i documentació" per garantir aquesta salvaguarda. Com més i millors mesures de salvaguarda contempli la llei, més efectiva serà.
- Una d'aquestes mesures, establerta com a obligatòria per la mateixa Convenció, sens dubte ha de ser el desenvolupament d'un inventari del PCI català. Aquest inventari haurà de suposar la superació de la situació fragmentària actual, en què conviuen diversos inventaris corresponents a àmbits territorials diferents i també desenvolupats amb metodologies i enfocaments diversos. Val la pena recordar, d'altra banda, que un inventari no estableix diferents graus de reconeixement, rellevància o protecció.
- Seria recomanable que la nova llei explori la vinculació del PCI amb els drets de propietat intel·lectual, sempre a benefici dels portants, tal i com ja s'ha apuntat, per exemple, en la llei de les Illes Balears.
- Igualment és important que en la mesura que sigui possible la nova llei incorpori el concepte d'excepció cultural i / o un apartat d'harmonització i coordinació amb altres legislacions que afecten la pràctica del PCI.
- Tal i com es recull a la Convenció de la UNESCO, la llei ha de garantir que les decisions finals sobre les pràctiques de PCI corresponguin als seus practicants o portants. Igualment, caldria augmentar les vies de participació de les comunitats en la gestió i reconeixement del PCI.
- Al mateix temps, cal evitar que la nova llei no suposi un increment excessiu de les càrregues de tipus burocràtic o econòmic per les comunitats o les entitats que practiquen el PCI.
- Finalment, diversos participants en la jornada van considerar que hauria estat necessari un procés de reflexió previ més profund, consultant experts, representants dels practicants i altres administracions implicades en la nova llei.

Benvinguda

A càrrec de: **Alfonso González Bondia**, director de la Càtedra URV per a l'Estudi del Fet Casteller; **Jordi Diloli**, vicerector de Compromís Social i Sostenibilitat de la URV; **Adelaida Moya**, directora general de Cultura Popular i Associacionisme Cultural de la Generalitat de Catalunya

ALFONSO GONZÁLEZ: Tots i totes coneixeu la Càtedra URV per a l'estudi del fet casteller, que va néixer el 2017 a iniciativa de la Colla Vella dels Xiquets de Valls, a la que després s'hi va afegir la Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya. Portem un bagatge d'accions exitoses i estem preparats per ampliar el ventall d'activitats de la càtedra. En aquesta línia, la voluntat de la càtedra és organitzar un cop a l'any una jornada, com la que fem avui, sobre qüestions que interessin al món casteller. En aquest cas, ens trobem amb un tema que no només afecta el món casteller i per això hem volgut compartir aquesta jornada amb representants i experts en altres elements del patrimoni cultural immaterial.

JORDI DILOLI: Estic content d'haver estat convidat a aquesta sessió tenint present que ens vam agafar amb molta estimació el revifar la Càtedra. Aquesta és una qüestió que volem reforçar ara des de la URV. Recordo que el primer director de la Càtedra va ser Josep Sánchez Cervelló, company de departament i també de les Terres de l'Ebre. La càtedra és una oportunitat per la URV i per al fet casteller. Va començar amb ganes i ha tingut alts i baixos com tot, molta afectació per la pandèmia. Ara el fet casteller torna amb força i la càtedra també. Ja s'ha fet una feina important, fins i tot potenciant treballs de final de grau o de màster, o participar en el programa Castells i Ciència. Amb la incorporació d'un nou equip directiu de la càtedra, amb l'Alfonso González i la Marta Calull, donem un nou impuls. El divendres el rector signarà el nou conveni de la càtedra, que ha de facilitar la transversalitat i les sinèrgies amb el territori. La jornada d'avui és un exemple del que s'ha d'anar fent. Jo soc arqueòleg, i quan em van trucar per participar en l'inventari de patrimoni cultural immaterial de les Terres de l'Ebre vaig pensar que per mi el patrimoni és bàsicament material o no ho és, i que l'immaterial s'ha d'explicar molt bé per fer-lo creïble fora d'espais molt concrets. Però després quan vaig veure tot el seu poder

i significat, les tradicions, el vestir, la dansa, els cants, el menjar, en definitiva, les formes de fer i de sentir d'un territori, ho vaig gaudir molt, i no cal dir que el fet castellor és un dels patrimonis immaterials més importants que tenim actualment a Catalunya.

ADELAIDA MOYA: Contents que es faci aquesta jornada, justament avui que commemorem els 12 anys de la inclusió dels castells a la llista del patrimoni immaterial de la UNESCO. El títol ens ho diu tot perquè parla de la necessitat de tenir una cobertura jurídica per aquest patrimoni que a vegades fins i tot has de justificar que és patrimoni. Des de la DG estem impulsant la llei de PCI. Ara mateix estem en el període d'haver resolt les al·legacions que es van fer a la memòria preliminar. El procés d'una llei és llarg. Hem acceptat algunes de les al·legacions, en

el sentit d'incloure, segurament fins i tot el títol, el terme de patrimoni etnològic. També se'ns ha dit que la llei del PCI hauria de formar part de la reformulació de la llei de patrimoni general que també s'està fent. Això és així, no hi ha discussió, però pensem que és una matèria que necessita reconeixement i protecció i situar-la a la mateixa alçada que el patrimoni que ningú discuteix, i hem vist que podíem avançar-nos i treballar aquesta part. Evidentment, ens estem coordinant i quan la llei de patrimoni estigui llesta integrarà el PCI. En cap cas respon a una voluntat de segregar. És una jornada molt pertinent fins i tot per nosaltres en aquest moment en què estem treballant en l'articulat de la llei. I que ho faci la Càtedra URV. Un debat que ens ha de permetre de quines eines i quins recursos dotem aquest PCI.

Ponència 1: "Legislar l'immaterial"

A càrrec de Luis Pablo Martínez Sanmartín, tècnic de Patrimoni Cultural de la Generalitat Valenciana

En primer lloc haig d'aclarir que soc tècnic de la Generalitat Valenciana però el que diré reflecteix les meves opinions i la meua experiència amb el PCI, que arrenca amb el canvi de segle.

1. PLANTEJAMENT

Quinze anys després de la ratificació de la Convenció UNESCO per a la Salvaguarda de Patrimoni Cultural Immaterial (PCI) per part de l'estat espanyol, ens trobem a l'avantguarda del reconeixement del PCI al món, tenint en compte el ritme de declaracions i declaracions. A més, el PCI constitueix un be jurídic expressament reconegut per les disset lleis autonòmiques sectorials de Patrimoni Històric o Cultural (PHC) en vigor, i per la llei sectorial general estatal. A més a més, hi ha dues lleis autonòmiques específiques de PCI o assimilables al PCI, juntament amb una llei específica estatal; i una llei autonòmica de drets culturals (Navarra) on el PCI té una presència destacada. La legislació reguladora del PCI no ha progressat, però, d'acord amb el ritme dels reconeixements i les declaracions. El nostre "savoir faire" patrimonialitzador va (molt) per davant del desenvolupament normatiu. En la major part de les lleis en vigor, la regulació del PCI és deficient o molt deficient, per la limitació de l'abast dels seus preceptes, la manca d'integració amb els règims de tutela del patrimoni moble i immoble i la descoordinació amb altres legislacions sectorials amb

incidència sobre el patrimoni. També trobem buits i excessos tutelars.

Les mancances i els excessos del panorama legal mostren tant el caràcter incipient i exploratori de la regulació del PCI, com la relativa incomprensió de la naturalesa del PCI ("una i trina", viva i evolutiva i de baix cap a dalt...), i de les singularitats de la salvaguarda de la seua dimensió purament intangible.

2. LES BASES PER A UNA REGULACIÓ ADEQUADA: LA NOCIÓ PROCESSUAL DE SALVAGUARDA, LES DEFINICIONS I ELS PRINCIPIS

2.1 La noció processual de salvaguarda

Una de les majors aportacions de la Convenció UNESCO per a la Salvaguarda del Patrimoni Cultural Immaterial de 2003 és la definició de salvaguarda de l'art. 2.3: "S'entén per 'salvaguarda' les mesures encaminades a garantir la viabilitat de patrimoni cultural immaterial, entre aquestes la identificació, la documentació, la recerca, la preservació, la protecció, la promoció, la valoració, la transmissió -sobretot a través de l'ensenyament oficial i no oficial- i la revitalització d'aquest patrimoni en els seus diferents aspectes." En el fons és una seqüència d'actuació, ens estan dient quines coses s'haurien de fer i fins i tot en quin ordre. Aquest precepte constitueix una definició adaptada a les particularitats del PCI del procés

patrimonial, però que en realitat és determinant de la salvaguarda de tot element del PHC, moble, immoble o immaterial.

En aquest sentit, entenc el procés patrimonial com les bases per a la viabilitat i la sostenibilitat en la transmissió generacional del PHC:

- Identificació (documentació, recerca), que sorgeix de la societat. Som nosaltres els qui definim què és patrimoni.
- Protecció (cívica i jurídica)
- Recreació, que seria equivalent a la conservació en patrimoni material
- Revitalització, que seria equivalent a la restauració en patrimoni material
- Posada en valor
- Difusió, sensibilització
- Accés

Però és un procés circular, perquè com més gent té accés al patrimoni, això genera més sensibilització i per tant més identificació, protecció, etc. I, des del meu punt de vista, és un procés comú a tot el patrimoni, no només del PCI. La salvaguarda del PHC, i la del PCI com a una de les seues classes, exigeix l'adopció de mesures en favor del compliment de cadascuna de les etapes del procés patrimonial; sense oblidar que aturar el procés, saltar-se etapes o invertir el procés és sempre potencialment perillós.

2.2 Les definicions

Moltes lleis opten per definicions descriptives de PCI, sovint amb el recurs a la tècnica de llistat; la qual cosa genera una cridanera contraposició entre les definicions analítiques del PHC moble i immoble (anàlisi d'interessos o valors culturals) i les definicions descriptives del PCI. Les definicions descriptives troben la seua font en les definicions UNESCO. En particular, en la definició de PCI de la Convenció de 2003, descriptiva però salpebrada d'una normativitat oblidada per moltes lleis. Són poques les lleis que aposten per definicions unitàries de PHC, fonamentades en la tècnica de l'anàlisi de valors culturals (acadèmics). En alguns casos, trobem definicions unitàries de PHC acompanyades de definicions descriptives (per exemple la llei murciana).

L'establiment de règims jurídics de salvaguarda adequats es veuria facilitat pel recurs a definicions unitàries de caire analític fonamentades en l'anàlisi (millorat) de valors:

- Que incorpore expressament el valor, l'interès o la significació identitària, d'acord amb la Convenció UNESCO de 2003, que es troba present en tot procés patrimonialitzador i en tota valoració d'elements

del PHC. L'identitari és un dels factors primordials de tot procés patrimonialitzador (l'altre és el risc de desaparició, real o percebut).

- Que valore expressament les relacions sistèmiques existents entre les dimensions moble, immoble i immaterial dels elements patrimonials (pas de l'anàlisi simple a l'anàlisi sistèmic, holístic, del patrimoni). Això ho trobem sovint en les normatives de medi ambient quan es parla de patrimoni natural.

2.3 Els principis

La definició de PCI de la Convenció UNESCO de 2003 incorpora implícitament una sèrie de principis amb caràcter normatiu, que incideixen sobre la salvaguarda del PCI, per delimitar l'abast dels elements susceptibles de reconeixement jurídic com a PCI i per establir objectius inspiradors de les accions de salvaguarda. Aquests principis han estat sistematitzats i incorporats a l'ordenament jurídic de l'estat espanyol mitjançant la Llei 10/2015, de 26 de maig, per a la Salvaguarda del Patrimoni Cultural Immaterial, d'altra banda prou sobrerera al meu entendre, tal com ha estat concebuda. En tot cas, l'article 3 estableix aquests principis:

- a. Principis i valors CE i Dret UE.
- b. Igualtat i no discriminació.
- c. Protagonisme de les comunitats portadores i reconeixement i respecte mutus.
- d. Participació (portadors i associacions).
- e. Accessibilitat (ciudadania).
- f. Comunicació cultural.
- g. Dinamisme del PCI.
- h. Sostenibilitat del PCI.
- i. Holisme del PCI.
- j. Llibertat d'establiment i circulació (unitat de mercat).

Aquests principis (excepte el darrer) no són aliens a l'evolució i la regulació del PHC. No són exclusius del PCI. La regulació del PCI ha estat capdavantera en la seua formalització jurídica, però es tracta de principis comuns de la salvaguarda del PHC, en totes les seues dimensions. Així, el principi de protagonisme dels portadors i de les comunitats es troba relacionat amb la democratització del procés patrimonialitzador reflectit en el principi d'acció pública per al compliment de les lleis de PHC (art. 8.2 LPHE). També es relaciona amb el concepte de "comunitat patrimonial" del Conveni de Faro de 2005, o la "cinquena C" de les "cinc Cs"/ objectius estratègics del Comitè del Patrimoni Mundial.

Conclusions preliminars:

- Defense definicions unitàries de PHC,

basades en l'anàlisi holístic, sistèmic, del patrimoni i l'anàlisi de valors.

- Defense la incorporació de definicions legals unitàries de salvaguarda.
- Defense l'establiment de principis de salvaguarda comuns en la regulació del patrimoni mòble, immoble i immaterial per les lleis sectorials generals.

3. LA INCIPIENT REGULACIÓ LEGAL DE RÈGIMS ESPECÍFICS DE SALVAGUARDA DEL PCI

A hores d'ara comptem amb una abundant bibliografia sobre les fonts de la regulació del PCI i sobre la definició legal del PCI (es patrimoni etnològic; és tradicional; no ho és; no ho és únicament...). La bibliografia sobre la regulació jurídica dels règims de salvaguarda no és, però, tan abundant.

L'adequada regulació del PCI exigeix tenir presents les particularitats de la seua dimensió purament intangible: productes evanescents depenents de la voluntat dels portadors / recreadors / transmissors. El PCI no subsisteix tot sol. El PCI enregistrat en suport documental no és PCI: és patrimoni documental, audiovisual... Tampoc no es pot obligar ningú a fer o practicar el PCI o a estimar-lo. Aquestes particularitats fan inadequades moltes de les tècniques tutelars tradicionalment aplicades als béns tangibles, com serien, en particular:

- El sotmetiment d'intervencions, trasllats i canvis d'us amb incidència sobre la dimensió intangible del PCI a autorització administrativa.
- L'establiment de règims sancionadors.

Tot i això, trobem regulació coercitiva o impositiva (de dalt cap a baix) de la dimensió intangible del PCI a les lleis i als decrets declaratius. Per exemple, l'art. 73.g) de la Llei 4/2007, de 16 de març, de Patrimoni Cultural de la Comunitat Autònoma de la Regió de Múrcia tipifica com a infracció lleu "el incumplimiento de las medidas acordadas en virtud del artículo 66 para la protección de los bienes inmateriales de valor etnográfico" (multa des de 300 fins a 100.000 €). Un altre exemple, la paella, declarada bé immaterial d'interès cultural per la Generalitat Valenciana. El decret de declaració diu (article 3) que cal "vetlar pel normal desenvolupament" de la paella. I s'estableix que "qualsevol canvi que excedisca el normal desenvolupament dels elements que formen aquesta manifestació cultural haurà de comunicar-se a la direcció general competent en matèria de patrimoni cultural perquè, si és el cas, emeta l'autorització administrativa".

Pel que fa a les propostes de mesures específiques de salvaguarda del PCI, podem distingir tres grups de lleis vigents a l'Estat:

1. La pionera Llei 2/1993, de 5 de març, de foment

i protecció de la cultura popular i tradicional i de l'associacionisme cultural de Catalunya -que jo adoro-, posà de manifest la possibilitat d'articular règims específics complexos de salvaguarda abans de la Convenció UNESCO de 2003, sobre la base de la Recomanació UNESCO sobre la Salvaguarda de la Cultura Tradicional i Popular de 1989 (foment de l'associacionisme cultural, suport a les tradicions, difusió, educació, investigació, organismes promotors i consultius...).

2. Dotze lleis sectorials generals de PHC exploratòries, aprovades entre 1998 i 2013, que segueixen la Llei 16/1985, de 25 de juny, del Patrimoni Històric Espanyol i presenten un cert influx UNESCO (1990s: Comunitat Valenciana, Cantàbria, Aragó, Extremadura; 2000s: Astúries, Castella i Lleó, La Rioja, Navarra, Murcia i Andalusia; 2010s: Castella-La Manxa, Madrid). Aquest grup de lleis s'enfrontà al repte de regular el PCI des de la regulació general del PHC. En general formulen propostes limitades i asistemàtiques de salvaguarda del PCI, bastides sobre la fórmula "estudi i documentació". Aquesta mena de recepta és insuficient per a la salvaguarda, perquè entre d'altres coses no garanteix la transmissió. En aquestes lleis hi ha alguna troballa aïllada, cas del "descobrimet" que la protecció del PCI ha d'incorporar les seues dimensions espacial i temporal, o que el PCI es pot protegir des de la regulació del patrimoni tangible (incorporació del PCI a les declaracions de PT; protecció i foment del PCI a través del planejament territorial i l'urbanisme...).

3. Una tercera generació integrada per cinc lleis, inspirades per la Convenció UNESCO de 2003, l'estatal Llei 10/2015 i el Pla Nacional de Salvaguarda del PCI, aprovades entre 2016 i 2019: tres lleis sectorials generals de PHC (Galícia, Canàries i País Basc); una llei específica de PCI (la llei balear); i una llei de drets culturals (Navarra). Amb l'excepció de la llei canària, aquest tercer grup de lleis proposen règims específics de salvaguarda del PCI més complets, més coherents i millor articulats amb la tutela del PT; règims d'orientació holista, que tracten de conjugar el paper de l'administració amb el protagonisme dels portadors i les comunitats. Entre les aportacions efectuades, cal destacar l'èmfasi en el protagonisme dels portadors (posició singular en el procediment administratiu; reconeixement i suport), la promoció d'organismes de gestió del PCI per a la salvaguarda consensuada del PCI per les administracions i els portadors, i la prescripció de plans de salvaguarda.

Avançar en la definició de règims específics de salvaguarda del PCI és sempre meritori però també pot ser contradictori. Per exemple, la Llei 18/2019, de 8 d'abril, de Salvaguarda del Patrimoni Cultural Immaterial de les Illes Balears (LSPCIIB), la més completa i complexa de totes, és pionera en l'establiment de previsions legals en relació amb la

incidència potencialment negativa de la propietat intel·lectual sobre el PCI, qüestió força important que sovint s'està obviant. L'article 10 sobre apropiació indeguda del PCI estableix que "Les administracions públiques han de vetlar, en l'àmbit de les seves competències, perquè les persones que no tenen legitimació no s'apropriïn indegudament del patrimoni cultural immaterial a través del reconeixement de drets de propietat intel·lectual o industrial, ni puguin emprar ni malversar els elements amb usos no apropiats." En canvi, la mateixa llei sotmet els portadors a una excessiva pressió administrativa. L'art. 15.10 LSPCIIB obliga als portadors a efectuar "el seguiment i la revisió" del PCI protegit i a informar al Consell Insular; tot afegint que la no remissió de l'informe quinquennal de seguiment i revisió dona peu a la seua elaboració subsidiària per l'administració, amb repercussió de la despesa sobre els portadors. La LSPCIIB estableix els plans de salvaguarda com a instrument de gestió del PCI declarat BIC, i encomana la seua elaboració, execució i actualització als portadors, promotors i gestors; amb l'obligació de comunicació de les modificacions significatives i de remissió d'informes quinquennals de resultats a l'administració (art. 24).

4. CONCLUSIONS EXPLORATÒRIES

Cal legislar el PCI, per garantir l'exercici del dret de la ciutadania a la cultura i que l'esforç social de salvaguarda beneficie els elements del PCI respectuosos amb l'ordenament jurídic.

El PCI és cosa de les comunitats portadores; però el PCI social i oficialment reconegut no pot ser únicament cosa dels portadors.

La regulació legal del PCI pot garantir que l'esforç social de salvaguarda prioritze el PCI en extrema necessitat de suport extern per a la seua supervivència, cas dels oficis i les formes de sociabilitat preindustrials. També pot contribuir a una coordinació efectiva de les diferents legislacions sectorials.

La legislació patrimonial hauria d'establir règims de salvaguarda del PHC comuns per al PT i per al PCI, posats al dia d'acord amb els progressos teòrics i metodològics derivats de la regulació del PCI per la UNESCO (protagonisme dels portadors i les comunitats, holisme, processualisme, bones pràctiques...).

La legislació patrimonial ha d'avançar en la definició de règims específics de salvaguarda del PCI, d'acord amb les seues singularitats ontològiques; amb recurs a l'experiència de la UNESCO (Directrius operatives, principis ètics, programes pilot, accions de capacitat...). I també podem aprendre (i molt!!!) els uns dels altres.

Entre les vies que caldria continuar explorant, subratllaria les següents:

- Reforç del protagonisme dels portadors en el procediment administratiu patrimonial;

minimització de càrregues administratives; regulació legal de la salvaguarda mitjançant la gestió i la planificació participativa i cooperativa; adopció per l'administració d'un rol cooperador, mediador i orientador, tot defugint de fórmules impositives o coercitives (límit: la defensa de la legalitat i de l'interès públic).

- Incentivació de la recreació / transmissió del PCI mitjançant accions dirigides a les persones, els grups i les comunitats portadores (reconeixement social, suport ocupacional, vinculació real al sistema educatiu, ajudes econòmiques, distincions de qualitat per a les seues produccions, promoció de l'associacionisme, desgravacions i exempcions fiscals...). Incentivar, no obligar!!!

- El manteniment de les condicions materials i ambientals que fan possible l'expressió del PCI: accions dirigides al suport material moble i immoble del PCI, i al seu entorn, tangible i intangible (p. e., el control de la contaminació acústica). Cooperar, no obligar!!!

- Establiment de "cercles virtuosos" entre la salvaguarda dels oficis tradicionals i la tutela del patrimoni tangible (exigència per la normativa de l'execució per artesans tradicionals de determinats tipus d'intervenció de conservació-restauració sobre certes tipologies de béns mobles i immobles).

- Aplicació sistemàtica a la salvaguarda del PCI del principi d'excepció cultural. Un exemple seria la llei 6/2021, de 12 de novembre, de la Generalitat Valenciana, de protecció i promoció del Palmerar d'Elx, que en la disposició addicional setena estableix: "La Generalitat i l'Ajuntament d'Elx promouran la modificació de la normativa sectorial local, autonòmica, estatal o europea l'aplicació de la qual pose en qüestió la transmissió històrica dels oficis tradicionals del Palmerar d'Elx declarats bé d'interès cultural, sobre la base de l'interès públic de la seua conservació, de la seua vinculació al valor universal excepcional del Palmerar inscrit en la Llista del Patrimoni Mundial de la UNESCO, i del principi d'excepció cultural."

Establiment de règims de salvaguarda dels drets morals i econòmics dels portadors mitjançant la coordinació de les normatives de propietat intel·lectual i patrimonial. En aquest cas, un exemple de protecció "sui generis" seria la llei 13/2005, de 22 de desembre, de la Generalitat Valenciana, del Misteri d'Elx, que en el seu article 47 estableix que un decret del Consell de la Generalitat establirà quins símbols del Misteri tindran la consideració d'emblemes de la Generalitat, tot conferint la facultat per a l'autorització del seu ús a la Junta Rectora del Patronat del Misteri d'Elx. D'aquesta manera el legislador valencià ha aprofitat, en benefici de la comunitat de portadors, la prohibició absoluta del registre com a marca dels emblemes de les comunitats autònomes establida per l'article 5.1.1) de la llei 17/2001, de 7 de desembre, de Marques.

Ponència 2: Tot esperant la nova llei catalana de PCI

A càrrec de Lluís Bellas Melgosa, investigador predoctoral FI, departament d'Antropologia Social, Universitat de Barcelona.

El present text es una síntesi de la ponència sobre la proposta d'una legislació catalana en patrimoni immaterial realitzada a la jornada "La protecció jurídica dels castells i el patrimoni cultural immaterial", organitzada per la Càtedra per a l'estudi del fet casteller de la Universitat Rovira i Virgili. Per una versió ampliada del text consulteu la Revista Canemàs, 23 (Bellas, 2022).

Catalunya compta amb una llarga llista de manifestacions de Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat que no para de créixer des de 2005: castells, patum, festes del foc, art de la pedra seca, toc manual de campanes, raiers, etc. Tot i l'èxit de les candidatures presentades Catalunya no ha aconseguit crear una legislació ni unes polítiques que apliquin la Convenció per a la salvaguarda del patrimoni cultural immaterial de la UNESCO (2003). Aquesta problemàtica no és pas exclusiva de Catalunya. El patrimoni cultural immaterial (PCI) ha plantejat molts dubtes i crítiques abans i després de la seva instauració (Bortolotto, 2014). En general a Europa les administracions públiques han potenciat molt més el reconeixement internacional, com a Patrimoni de la Humanitat, que no pas polítiques de salvaguarda d'aquests patrimonis amb la participació de les comunitats (Hanna Schreiber, 2019). Ens cal doncs actualitzar el marc legislatiu català per poder desenvolupar accions que salvaguardin el patrimoni immaterial més enllà de la inscripció a la UNESCO (Roigé, 2014, 2016).

A banda dels reconeixements internacionals, aquest patrimoni es concep viu, implicat amb la ciutadania que s'hi identifica i que requereix d'unes polítiques públiques de "salvaguarda" específiques. La UNESCO actualitza periòdicament les formes de protecció d'aquest patrimoni i les recomanacions que ens fa a través de les Directives Operatives i els Textos Fonamentals (UNESCO, 2022). En aquest sentit el desenvolupament de polítiques de PCI ha estat molt divers a escala internacional però sí que observem un procés comú (Aikawa, 2004; CRESPIAL, 2019), com observem en la següent enumeració:

1. Creació d'un nou concepte patrimonial: patrimoni cultural immaterial (2003)
2. Inclusió del PCI en legislacions a partir de 2006

3. Impuls d'organismes públics de salvaguarda del PCI
4. Realització d'inventaris i declaratòries de PCI per part dels Estats
5. Inscripcions a les tres llistes de PCI de la Humanitat
6. Accions de salvaguarda posant en marxa Plans Especials de Salvaguarda
7. Avaluació externa i monitoratge de polítiques en PCI

Catalunya ha realitzat sense èxit diversos intents per crear una normativa pròpia en PCI en la darrera dècada. La normativa vigent no regula aquest tipus de patrimoni tot i reconèixer-lo parcialment en les lleis LLEI 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català i LLEI 2/1993, de 5 de març, de foment i protecció de la cultura popular i tradicional i de l'associacionisme cultural (Costa Solé & Folch Monclús, 2014). Hem de tenir en compte que aquestes normatives es van fer en un moment en el qual el patrimoni cultural immaterial no estava definit internacionalment a diferència d'ara (Aikawa, 2004). Específicament no es desenvolupa el PCI sinó que es normativitzen a partir d'altres conceptes "similars". En aquell moment històric es va regular el que ara coneixem per PCI a través dels conceptes de "cultura popular i tradicional" o "patrimoni etnològic", els quals no van estar pas absents de crítiques (Delgado, 1992; Llopart et al., 1985; Prat, 1999; Prats, 1997).

Per materialitzar aquestes polítiques es van idear dues institucions nacionals que havien d'articular i impulsar la protecció de la cultura popular i l'etnologia a Catalunya (Boya, 2010; Calvo & Mañà, 1995; Menéndez, 2020; Prats, 1997):

- Organisme públic: Direcció General de Cultura Popular i Associacionisme Culturals -ha rebut altres denominacions: Servei, Centre...-
- Museu nacional: Museu Nacional d'Etnologia de Catalunya -mai realitzat tot i diferents projectes entre 1990 i 2010-

En els darrers trenta anys, el govern de la Generalitat de Catalunya ha desplegat la normativa en cultura popular

i patrimoni etnològic principalment des de l'actual Direcció General de Cultura Popular i Associacionisme Cultural, i en menor mesura per part de la Direcció General de Patrimoni Cultural. La creació del programa de l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya (IPEC) és una de les accions més destacades amb el desenvolupament d'una metodologia científica, línia editorial pròpia, la publicació de la Revista d'etnologia de Catalunya, la participació territorial descentralitzada i la revitalització de l'estudi de l'etnologia catalana en el seu conjunt (Català et al., 2008). Amb l'aprovació de la Convenció de la UNESCO el govern català ha començat a implementar algunes accions en patrimoni cultural immaterial en paral·lel al patrimoni etnològic, com per exemple: l'impuls de candidatures a la UNESCO, la reformulació de l'Observatori del Patrimoni etnològic i immaterial, la realització d'uns primers inventaris de PCI temàtics i territorials impulsats per l'Institut Ramon Muntaner o la publicació de manuals per a la realització de projectes en PCI (Folch Monclús, 2018; Ramírez Boixaderas & Folch Monclús, 2021). Malgrat aquests èxits, la creació d'un Museu Nacional dedicat a l'etnologia catalana no ha estat possible per diferents raons tot i els múltiples projectes (Menéndez, 2020; Prats, 1997). L'existència d'un museu nacional dedicat al patrimoni etnològic afavoriria per extensió el reconeixement i salvaguarda del patrimoni cultural immaterial de Catalunya. L'últim gran plantejament d'aquest museu nacional d'etnologia va ser el Pla de Museus de 2007 (Prats, 2007). El govern català plantejava un gran Museu Nacional d'Història, Arqueologia i Etnologia de Catalunya a partir de la unificació de col·leccions, programació, personal i recursos dels actuals Museu d'Història de Catalunya, Museu d'Arqueologia de Catalunya i Museu Etnològic i de Cultures del Món de Barcelona (Boya, 2010). El projecte plantejava crear un museu modern de ciències socials, en la línia dels "museus de societat" existents a d'altres països (Alcalde et al., 2010; Drouguet, 2015). En aquest nou museu nacional s'explicaria Catalunya al món a partir d'una mirada plural i diversa sobre el passat, el present i el futur del país juntament amb una clara articulació amb els museus del territori (Alcalde et al., 2010). La crítica del projecte per part de diversos sectors, principalment de l'arqueologia, i l'arribada de la crisi econòmica va fer tirar endarrere un projecte necessari i llargament reclamat per l'etnologia catalana (Menéndez, 2020). De tot plegat, només s'ha tirat endavant la Xarxa de Museus d'Etnologia de Catalunya, liderada pel Museu d'Història de Catalunya (Solé Lladós, 2017). L'actual Pla de Museus 2030 de la Direcció General de Patrimoni Cultural no contempla la presència de l'etnologia en aquest nou museu nacional com tampoc accions dels museus del país per salvaguardar el patrimoni cultural immaterial (Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, 2017). L'impuls d'una nova legislació que inclogui el PCI i el patrimoni etnològic hauria de fer revisar el Pla de Museus vigent perquè els propis museus implementin accions de salvaguarda (Kurin, 2004). Retornant al PCI, val a dir que la festa ha estat l'únic àmbit del patrimoni cultural immaterial que rebut una

major atenció legislativa amb el DECRET 389/2006, de 17 d'octubre, del patrimoni festiu de Catalunya (Costa Solé & Folch Monclús, 2014). Aquesta normativa ha permès la creació del Catàleg del Patrimoni Festiu i la declaració local o nacional de festes patrimonials (Brea Corredor, 2019). Malgrat aquesta nota positiva la lògica del decret es basa en qualificar com a patrimonial una festa o element festiu segons criteris històrics i d'autenticitat. Fet que no concorda amb l'esperit viu, dinàmic i recreat constantment del patrimoni cultural immaterial segons la UNESCO (Bortolotto, 2013).

No hem d'oblidar tampoc que alguns àmbits o competències en PCI no són gestionats directament pel Departament de Cultura. Per exemple, l'àmbit de l'artesanaria -tècniques artesanals tradicionals- que també formen part dels àmbits del PCI segons la UNESCO. Les competències d'aquest PCI no són del Departament de Cultura, sinó repartides entre el Departament d'Empresa i Treball (artesanaria no alimentària) i el Departament d'Acció Climàtica, Alimentació i Agenda Rural de la Generalitat de Catalunya (artesanaria alimentària). Seguint en aquesta línia, no ens podem oblidar de les institucions culturals i educatives que han d'emprendre les polítiques de salvaguarda al territori com són museus, centres d'interpretació, biblioteques, parcs naturals, escoles o arxius (UNESCO, 2022). Caldrà doncs que la Direcció General de Cultura Popular i Associacionisme cultural treballi més enllà de les seves actuals competències per fer efectiva una política integral de patrimoni cultural immaterial a Catalunya.

Com dèiem a l'inici del text, la falta d'una legislació en PCI ha condicionat el finançament, les estratègies i les accions de protecció d'aquesta tipologia patrimonial a Catalunya. Aquestes mancances s'han sumat a un concepte renovador de patrimoni que ha portat implícitament una sèrie de crítiques i problemàtiques a resoldre (Cendra Planas et al., 2017; Costa Solé & Folch Monclús, 2014; Estrada & Marmol, 2014; Guil Egea, 2017; Roigé Ventura et al., 2021; Vallverdú Rom & Vilarrúbias, 2014), entre d'altres:

- La metodologia d'inventari superada per les tècniques de recerca actuals,
- La fal·làcia de vincular el PCI exclusivament a la festa i l'associacionisme
- Els usos i abusos polítics del reconeixement patrimonial, especialment UNESCO,
- La problemàtica de la propietat intel·lectual,
- La massificació de les festes,
- La mercantilització i la fossilització de pràctiques culturals,
- Els conflictes amb altres normatives: salut, biodiversitat, drets animals...
- La "fragilitat" d'aquest patrimoni en la pandèmia de Covid-19

Tenint en compte aquestes necessitats i problemàtiques, el govern de la Generalitat planteja una ambiciosa proposta de renovació de la política cultural de Catalunya. El Pla de Govern del la XIV, fet públic el desembre de 2021, marca diferents objectius en aquest sentit: 2% del pressupost en cultura, millores dels equi-

paments culturals, ordenació del sistema cultural i una renovació legislativa molt ambiciosa. Precisament, es vol actualitzar l'arquitectura legal de la cultura d'aquest país amb un seguit de lleis: llei de drets culturals, d'arxius, de museus, del sistema bibliotecari, de patrimoni cultural i una llei de patrimoni cultural immaterial i associacionisme cultural. Arribats a aquest punt observem que l'ambiciosa actualització de les polítiques culturals pot acabar repetint errors de les lleis de 1993. El govern planteja no fer una llei integral de patrimoni i unir en una mateixa llei dos àmbits culturals que necessiten normatives i desenvolupaments diferents com són la salvaguarda del patrimoni cultural immaterial i el foment de l'associacionisme cultural.

Seguint l'aplicació del Pla, el 14 de desembre de 2021, el govern va aprovar la memòria preliminar de l'Avantprojecte de llei del patrimoni cultural immaterial català i de l'associacionisme cultural. La memòria preliminar plantejava actualitzar una normativa en aquests dos àmbits. El govern planteja la necessitat de protegir altres formes de patrimoni. En el passat només s'havien considerat patrimoni cultural a monuments històrics, jaciments arqueològics, obres d'art o objectes de museu. Només les festes havien tingut una protecció similar. El patrimoni cultural immaterial amplia la noció de 'patrimoni' a expressions culturals vives (coneixements, sabers, pràctiques sobre oralitat, dansa, música, teatre, rituals, gastronomia...), transmeses de generació en generació per grups, comunitats o individus i que els infon d'identitat i sentit de pertinença.

A més, el govern vol incloure-hi un altre àmbit cultural com va passar amb la LLEI 2/1993: l'associacionisme cultural. El redactat de la memòria vincula l'associacionisme amb el patrimoni immaterial com a expressió de la sociabilitat col·lectiva de la ciutadania. Remarca que l'associacionisme cultural ha tingut un gran pes en la construcció col·lectiva del país, però que no gaudeix del prestigi social ni el reconeixement institucional que hauria de tenir. És així com el govern marca tres objectius prioritaris en la futura llei: primer, la salvaguarda del patrimoni cultural immaterial; segon, el coneixement i la divulgació d'aquest patrimoni a la societat; i, tercer, fomentar i reconèixer l'associacionisme cultural com element de participació social des de l'amateurisme cultural.

Per tal de resoldre aquestes mancances, la Generalitat planteja tres possibles escenaris: seguir amb la normativa actual; realitzar accions amb el PCI sense legislar a través de projectes concrets; o, fer una llei de PCI i associacionisme cultural -opció escollida pel govern-. La proposta es concreta en que el patrimoni cultural immaterial tindrà figures legals de protecció equiparables als altres patrimonis, com són els béns culturals d'interès local o nacional (BCIL, BCIN) en la categoria d'immaterials.

Tanmateix, no contempla un quart escenari: crear legislacions operatives per a cada un dels àmbits culturals. Per exemple, una llei integral de patrimoni cultural (material i immaterial, en igualtat de condicions) i una llei de foment de la cultura popular comunitària i de l'associacionisme cultural (harmonitzada amb la

normativa d'associacions del Departament de Drets Socials i que resoldria les necessitats del sector cultural de base).

Finalment, la memòria preliminar, considera que l'administració pública no haurà de fer massa canvis per incorporar el que planteja la futura llei. El govern creu que la Direcció General de Cultura Popular i Associacionisme Cultural s'ha anat adaptant per gestionar aquest nou patrimoni i promoure l'associacionisme cultural. Per aquesta raó, no considera que calguin modificacions organitzatives ni un increment de recursos humans ni econòmics per assumir les noves competències que es preveuen. Ara bé, els pressupostos del país sí que hauran de consignar un fons específic per al patrimoni immaterial i l'Associacionisme cultural. Per la seva banda, es contempla que els ajuntaments i consells comarcals siguin els que acabin gestionant les declaracions i la protecció del patrimoni immaterial com ja ho fan amb la resta de patrimonis amb suport de la Generalitat. Segons el govern, la llei no afectarà econòmicament a particulars i empreses, perquè assimila patrimoni immaterial a l'associacionisme cultural. A partir de l'aprovació de la memòria preliminar de l'avantprojecte de llei, es va obrir un període de consulta pública en línia entre el 14 de desembre de 2021 i el 15 de març de 2022, amb l'objectiu de recollir les opinions de la ciutadania. La pàgina web permetia a la gent donar la seva opinió de la memòria preliminar a través d'una enquesta o amb propostes sobre la futura normativa. La Generalitat va adreçar la consulta pública especialment als membres de l'Observatori del Patrimoni Etnològic i Immaterial (museus, administracions locals, associacions...) i als representants dels consells assessors de la Direcció General, com són el Consell de l'Associacionisme Cultural i el Consell de l'Etnologia Catalana.

Mesos després de la consulta pública, el govern publica l'informe de valoració en el marc del procés participatiu d'aquesta llei on presenta la necessitat de revisar alguns punts. Hi ha un consens que no es creu adient regular junts dos àmbits culturals ja que són molt dispars en el seu plantejament: per una banda, un tipus de patrimoni com és el PCI; i per l'altra, un model organitzatiu de la societat civil com ho és l'associacionisme cultural. Per tant, es demana que cada un dels àmbits es regulin per separat amb les seves respectives normatives. Es proposa que tan el patrimoni cultural immaterial com el patrimoni etnològic es regulin a la llei general de patrimoni cultural. D'altra banda, es creu que hi ha un buit greu en propostes concretes en patrimoni cultural immaterial més enllà de les figures de protecció BCIN o BCIL. Es valora la necessitat de normativitzar mesures de salvaguarda del patrimoni cultural immaterial català: les fórmules d'inventari, plans especials de salvaguarda i el rol dels professionals de l'antropologia per actuar-hi.

Per tal de concretar idees a incorporar a la normativa catalana en PCI ens poden servir algunes experiències inspiradores. Aquests exemples ens podran servir de guia i inspiració en els àmbits del patrimoni cultural immaterial com també en cultura popular i l'associa-

cionisme cultural.

La formulació de polítiques públiques en PCI ha experimentat molts canvis i renovacions en els darrers anys. Citem a continuació alguns casos:

- Inventari de patrimoni cultural immaterial de referència: l'Atlas de patrimoni immaterial de l'Institut Andalús del Patrimoni Històric <https://guiadigital.iaph.es>
- Organisme de consulta i assessorament regionals en legislació, polítiques i accions de salvaguarda del PCI: Centro Regional para la Salvaguarda del Patrimonio Cultural Inmaterial de América Latina (CRESPIAL) <https://crespial.org>
- Projecte europeu sobre "com" salvaguardar el PCI en els museus: <https://www.ichandmuseums.eu/en>
- Museu virtual on el PCI és element central a través de fonts orals i eines digitals: Museu de la Persona <https://museudapessoa.org>
- Museu virtual -en construcció- on es salvaguarda i divulga un patrimoni cultural immaterial UNESCO transfronterer com són les festes de foc dels Pirineus: <https://prometheus.museum>

A més a més del PCI, la cultura popular i l'associacionisme és un dels àmbits on el govern vol renovar les polítiques sectorials. Els Drets Culturals també es vehiculen a través de la cultura popular de base comunitària, vegem un exemple de referència:

- Programa iberoamericà de cooperació i assessorament en polítiques públiques de cultura popular comunitària: Iber Cultura Viva de la Secretaria General Iberoamericana <https://iber-culturaviva.org>

Conclusions finals

Tots aquests elements de debat són complexos però ens permeten encarar un debat ric sobre com articular la renovació de polítiques culturals de base comunitària que planteja el projecte de Llei. A continuació, algunes de les qüestions a debatre sobre la nova Llei:

1. Quins conceptes s'han de regular en la nova llei?

- Patrimoni cultural immaterial
- Patrimoni etnològic
- L'associacionisme cultural
- La dinamització sociocultural
- La cultura popular, cultura de base comunitària
- Rol central de la ciutadania en tots aquests processos com a dret cultural

2. Què reconèixer com a patrimoni cultural immaterial?

- Només la "cultura popular catalana", la festa tradicional
- Artesania, llengua (kalo, aranès...)
- Vincles amb altres patrimonis: paisatge, artístic, industrial, històric, memòria...

- Incloure la diversitat cultural i religiosa de la Catalunya del segle XXI
- Pràctiques culturals no discriminatòries per raó de gènere o identitat?

3. De quina forma es planteja la salvaguarda del patrimoni cultural immaterial català?

- Inventari general del Patrimoni Cultural que inclogui l'immaterial i l'etnològic
- Realització d'inventaris de PCI a tot el territori català
- Mesures de salvaguarda
- Plans especials de salvaguarda de les manifestacions declarades
- Òrgans d'avaluació i assessorament en PCI
- Rol professional de l'antropòleg/a en patrimonis etnològic i immaterial
- Assumir també els conflictes com a part de la gestió del PCI
- Reptes de superar el Discurs Patrimonial Autoritzat (DAP)

4. Com lliga la renovació de la legislació en "cultura popular" amb els debats centrals de les polítiques públiques actuals?

- Propietat intel·lectual
- Diversitat Cultural
- Drets Culturals
- Estatut de l'artista
- Desenvolupament sostenible
- Feminisme
- Anti racisme i xenofòbia
- Altres legislacions: consum, artesanies, museus, biodiversitat...

L'aposta del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya per actualitzar la política cultural del país necessita de grans dosis de consens i diàleg entre totes les parts implicades (societat civil, indústria cultural, associacions, professionals, universitats...). Aquest text té per objectiu plantejar l'estat actual dels antecedents, plantejament i aspectes a revisar de la memòria preliminar de l'Avantprojecte de Llei del patrimoni cultural immaterial català i de l'associacionisme cultural (2021). Una normativa cultural en PCI i associacionisme cultural actualitzada ha de permetre re connectar la cultura de base amb la resta de polítiques públiques del país, coordinar-se efectivament amb organismes de gestió d'àmbits del PCI dins/fora la Generalitat (artesanía, llengua, museus...), re prestigiar el PCI socialment a tots els territoris, ciutadania i dotar aquestes polítiques del finançament necessari... els quals són alguns dels reptes que enllacen amb la voluntat del govern en el leimotiv de la "Catalunya sencera". Trobareu tota la informació sobre l'Avantprojecte de Llei al següent enllaç del Departament de Cultura: <https://participa.gencat.cat/processes/patrimoni-cultural-immaterial>

Bibliografia citada

- Aikawa, N. (2004). Visión Histórica de la Preparación de la Convención Internacional de la UNESCO

para la Salvaguardia del patrimonio Cultural Inmaterial. *Museum International*, 221–222, 140–153.

• Alcalde, G., Boya, J. M., & Roigé, X. (2010). *Museus d'avui: els nous museus de la societat* (G. Alcalde, J. M. Boya, & X. Roigé, Eds.) [Book]. Institut Català de Recerca en Patrimoni Cultural.

• Bellas, L. (2022). Les claus per a la salvaguarda del patrimoni cultural immaterial a Catalunya. *Canemàs: Revista de Pensament Associatiu*, 23, 23–35. <https://raco.cat/index.php/canemas/article/view/401797#.Y5i9g3uamOk.mendeley>

• Bortolotto, C. (2013). Authenticity: A Non-Criterion for Inscription on the Lists of UNESCO's Intangible Cultural Heritage Convention.

• Bortolotto, C. (2014). La problemàtica del patrimoni cultural immaterial. *Culturas. Revista de Gestión Cultural*, 1, 1. <https://doi.org/10.4995/cs.2014.3162>

• Boya, J. (2010). Un museu sobre Catalunya obert al món. El projecte del Museu Nacional d'Història, Arqueologia i Etnologia de Catalunya. In G. Alcalde, J. Boya, & X. Roigé (Eds.), *Museus d'avui: els nous museus de societat* (pp. 135–154). Institut Català de Recerca en Patrimoni Cultural.

• Brea Corredor, O. (2019). La gestió del patrimoni festiu a Catalunya i els seus elements de participació i cohesió social. *IV Jornades de Cultura Popular i Tradicional de Les Illes Balears*, 23–33.

• Calvo, L., & Mañà, J. (1995). *De l'ahir i de l'avui: el patrimoni etnològic de Catalunya* (L. Calvo i Calvo & J. Mañà, Eds.) [Book]. Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura.

• Català, M., Costa, R., & Folch, R. (2008). Balanç de catorze anys de l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya. *Revista d'etnologia de Catalunya*, 33, 118–141.

• Cendra Planas, O., Monclús, R. F., & Orós Muruzábal, S. (2017). La inapropiabilitat del patrimoni immaterial. *Patrimoni cultural immaterial i apropiació indeguda. Revista d'etnologia de Catalunya*, 42, 202–216. <https://raco.cat/index.php/RevistaEtnologia/article/view/343118>

• Costa Solé, R., & Folch Monclús, R. (2014). El patrimoni cultural immaterial a Catalunya: legislació, actualitat i reptes de futur. *Revista d'etnologia de Catalunya*, 39, 57–72.

• CRESPIAL. (2019). *Miradas a la gestión del PCI de América Latina: avances y perspectivas. Estados del arte sobre las políticas públicas para la salvaguardia del PCI de los países miembro del CRESPIAL*. <http://www.crespial.org/estados-arte-pci/descargas/EA-analisis.pdf>

• Delgado, M. (1992). *La festa a Catalunya, avui*. Barcanova.

• Drouguet, N. (2015). *Le musée de société. De l'exposition de folklore aux enjeux contemporains*. Armand Colin. <https://doi.org/10.3917/arco.droug.2015.01>

• Estrada, F., & Màrmol, C. del. (2014). Inventaris de PCI. L'aplicació de la Convenció de la UNESCO. *Revista d'etnologia de Catalunya*, 0(39), 41–56.

• Folch Monclús, R. (2018). El patrimoni etnològic i immaterial. Un estat de la qüestió a Catalunya. *Plecs d'història Local*, 171, 2.

• Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. (2017). *Museus 2030: Pla de museus de Catalunya*. <https://drac.cultura.gencat.cat/handle/20.500.12368/1486#page=1>

• Guil Egea, M. (2017). Una reflexió sobre els inventaris regionals a Catalunya. El cas de l'Inventari del Patrimoni Cultural Immaterial del Vallès. *Perifèria. Revista d'investigació i Formació En Antropologia*, 22(2), 136. <https://doi.org/10.5565/rev/periferia.625>

• Hanna Schreiber. (2019). *Intangible Cultural Heritage, Europe, and the EU: Dangerous Liaisons? In Cultural Heritage in the European Union* (pp. 324–364). Brill | Nijhoff. https://doi.org/10.1163/9789004365346_015

• Kurin, R. (2004). *Museums and Intangible Heritage: Culture Dead or Alive?* ICOM News.

• Llopart, D., Prat Carós, J., & Prats, L. (1985). *La Cultura popular a debat. Fundació Serveis de Cultura Popular*. https://cercabib.ub.edu/iii/encore/record/C__Rb1234525__Sla%20cultura%20popular%20a%20debat__Orightresult__U__X7?lang=cat

• Menéndez, F. X. (2020). El Museu Nacional d'Etnologia de Catalunya Relat, propostes i estat de qüestió (1980-2019). *Revista d'etnologia de Catalunya*, 45, 201–216.

• Prat, J. (1999). Folklore, cultura popular y patrimonio: sobre viejas y nuevas pasiones identitarias. *Arxius de Sociologia*, 3, 87–109.

• Prats, L. (1997). *Antropología y patrimonio*. Editorial Ariel.

• Prats, L. (2007). La gestió del patrimoni etnològic en el Pla de museus de Catalunya (2007-2010). *Mnemòsine*, IV, 167–175.

• Ramírez Boixaderas, E., & Folch Monclús, R. (2021). *Manual de recerca etnològica per a l'elaboració de projectes de patrimoni cultural immaterial*. Departament de Cultura. Direcció General de Cultura Popular i Associacionisme Cultural. <https://drac.cultura.gencat.cat/handle/20.500.12368/30860#page=6>

• Roigé Ventura, X., Guil Egea, M., & Bellas, L. (2021). *Festes i Covid-19 a Catalunya. La pandèmia com a punt d'inflexió*. *Revista d'etnologia de Catalunya*, 46, 149–165.

• Roigé, X. (2014). *Més enllà de la UNESCO Gestionar i museïtzar el patrimoni immaterial* (1). 23–39.

• Roigé, X. (2016). Les polítiques de patrimoni immaterial: entre la gestió cultural, la recerca i el museu. In *I Jornades de Cultura Popular i Tradicional de les Illes Balears* (pp. 31–49). Govern de les Illes Balears.

• Solé Lladós, D. (2017). *Deu anys de la Xarxa de Museus d'Etnologia de Catalunya*. *Revista d'etnologia de Catalunya*, 42, 365–367.

• UNESCO. (2022). *Basic Texts of the 2003 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage 2022 Edition*. <https://ich.unesco.org/en/basic-texts-00503>

• Vallverdú Rom, À., & Vilarrúbias, D. (2014). *Moviment associatiu català i patrimoni festiu: visió crítica*. *Canemàs, Revista de Pensament Associatiu*, 7, 40–59.

Taula rodona 1:

Participants: **Rosa Canela**, tècnica de la Direcció General de Cultura Popular i Associacionisme; Generalitat de Catalunya; **Lluís Garcia Petit**, director de l'IPACIM i coordinador de la comissió de PCI d'ICOMOS Espanya; **Carme Oriol**, catedràtica de Filologia Catalana (URV) i membre del Consell d'Etnografia de Catalunya. Modera: **Guillermo Soler**

MODERADOR: Arrenquem amb una pregunta clara i segurament senzilla: cal actualitzar la llei de promoció de la cultura popular i tradicional catalana (CPIT) de 1993?

CANELA: Aquesta sí que és la pregunta fàcil i en la què hi ha un consens. No conec ningú que no cregui que cal aquesta actualització. Són 30 anys. Malgrat que va ser una llei potent i pionera que ha aguantat aquest temps, que es va fer amb previsió de futur, sí a actualitzar-la i sí a reforçar alguns punts, com ara la protecció i reconeixement del patrimoni etnològic i dins seu l'immaterial. És el moment de reflexionar sobre les necessitats d'aquesta llei, també cadascú des del seu àmbit. Durant aquests 30 anys sí que hi ha hagut legislació concreta en qüestions com els bous o la pirotècnia, en funció de les necessitats que ens hem trobat i també s'han fet pedaçs amb més o menys encert -com el decret de patrimoni festiu- que han contribuït a que haguem arribat fins ara amb la mateixa llei. Però del 1993 les coses han canviat força, i amb la mateixa llei ja no aguantaríem gaire. Una de les qüestions que també ha canviat és tot el vocabulari i terminologia.

GARCIA PETIT: Sí, cal actualitzar aquesta legislació. Entre altres coses, perquè la Convenció per a la Salvaguarda del PCI estableix un nou marc legal de rang superior i obligatori, que afecta essencialment el mateix àmbit de la llei de CPIT. Seria molt lògic fer una llei actual que desplegués aquesta convenció. La llei s'hauria de referir al PCI per la mateixa raó. I obro un petit parèntesi: caldria no parlar de "patrimoni immaterial", sense "cultural", perquè en el seu dia la xarxa Eurparc Espanya va publicar un manual per a identificar el "patrimoni immaterial", un concepte que defineix fonamentalment en funció de valors espirituals i religiosos, que són molt importants però no entren en la definició de PCI. Suposadament per a no generar confusió amb el PCI, van optar per treure el "cultural".

Per altra banda, hi ha una mica de confusió termi-

nològica/conceptual, perquè el patrimoni etnològic només apareix a la llei del patrimoni cultural català en referència a béns mobles o immobles. En canvi, des de la Direcció General de Cultura Popular i Tradicional s'alimenta un Inventari del Patrimoni Etnològic, però no es porta un inventari del PCI. Es dona el cas, a més, que els elements del PCI identificats al Montseny en un projecte reconegut per la UNESCO, no formen part de l'Inventari del Patrimoni Etnològic.

ORIOI: M'afegeixo al que s'ha dit en el sentit de la necessitat d'actualitzar la llei sobretot per la Convenció de 2003. La llei de 1993 va ser capdavantera i en segons quins àmbits se'ns deia als catalans que quina sort teníem de poder treballar amb aquesta llei. Per tant, sí, cal actualitzar, però actualitzar en el sentit d'ordenar, d'endreçar i definir perquè tothom tinguem clars els conceptes, però tampoc no diria començar de zero. No seria partidària d'una reorientació total. S'ha fet una part de la feina, potser desendregadament, però per les necessitats de cada moment com va passar amb la pirotècnia. Jo seria de l'opinió de construir i arreglar les coses que no estan al dia, però no seria partidària de començar de zero totalment.

MODERADOR: Ja havíem dit que aquesta primera qüestió segurament seria la que generaria més consens. De fet, en l'informe sobre el procés participatiu de la nova llei veiem com de 21 respostes, 15 es manifesten totalment d'acord en la necessitat d'actualitzar la llei 93, 3 més aviat d'acord, 2 indiferents i 1 més aviat en desacord.

Anem per una segona qüestió que segurament ja generarà més debat: És preferible una sola llei de patrimoni cultural o bé una llei específica de PCI? I, d'altra banda, ha de ser una llei de PCI i associacionisme cultural o bé han d'anar per separat?

CANELA: D'aquestes qüestions a la Direcció General n'hem parlat molt i tot i les diferents posicions sí que hi ha un consens que la necessitat primera és una nova llei del Patrimoni Cultural català, una llei que posi

al mateix nivell tots els tipus de patrimoni. Si se'ns pogués concedir el desig màgicament, aquesta seria la primera opció. El que passa és que això està sobre de la taula de fa molt de temps, i tenim la certesa que no serà ràpida. Sabent que aquesta costarà, veiem la necessitat d'avançar en una llei de PCI. A més els antropòlegs de la casa veiem la necessitat d'introduir-hi també el patrimoni etnològic. Nosaltres entenem la trajectòria de la DG, una trajectòria llarga, amb diferents projectes, i com s'ha dit no podem partir de zero. A l'inventari de patrimoni etnològic, de 22.000 elements uns 4.000 deuen ser immaterials, i això lligaria també amb recerques molt més antigues. Estem celebrant el centenari del Cançoner Català. Aquest patrimoni immaterial sempre l'hem tingut present.

Per tant, primera opció és una llei de patrimoni cultural català. Segona opció, llei de PCI. I el tema de l'associacionisme cultural sí que es veu que són àmbits prou potents com per anar separats, tal i com s'ha dit repetidament durant el procés participatiu. En aquest tema hi ha hagut força coincidència i un cop s'ha vist, s'haurà de tenir en compte.

GARCIA PETIT: Sobre si hi ha d'haver una o dues lleis de patrimoni, m'és relativament indiferent. Jo crec que això ho saben millor les persones que legislen, el poder legislatiu que és el Parlament. Es tracta que sigui una bona llei, operativa i que s'apliqui amb rigor (que no vol dir amb duresa). Amb això ja em conformo. Que hi ha relacions entre el PCI i la resta de patrimoni? Això és obvi. Però del que es tracta és d'actuar, i per actuar sempre compartimentem en àmbits.

En tot cas sí em sembla clar que no té sentit que inclogui l'associacionisme cultural. Per dues raons bàsiques:

1. No queda clar què és l'associacionisme cultural. A la pràctica, jo crec que es refereix només a l'associacionisme relacionat amb la CPIT. Per exemple, jo soc president de l'Associació Catalana de Bio-arqueologia, que promou els estudis de les restes bio-arqueològiques, que d'acord amb la llei són patrimoni cultural. La nostra associació forma part de l'associacionisme cultural?
2. L'associacionisme cultural potser és patrimoni cultural immaterial (em sembla que no està a cap inventari de PCI), però en tot cas només seria un element més, no veig motius per a concedir-li més importància que a d'altres elements com els castells.

L'esperit de la Convenció és, manifestament, que no hi ha elements més importants o més valuosos que altres.

ORIOL: Sobre una llei o dues tampoc em considero prou entesa per manifestar-me. En tot cas hauria de ser una llei que fos senzilla, clara, que no fos excessivament reglamentista, que permetés una certa flexibilitat per tal que s'hi poguessin encabir aquelles coses que no s'haguessin previst inicialment. Aniria també cap a una llei que no fos descriptiva, com s'ha dit abans, sinó més aviat de clarificar els conceptes, de tipus

analític, però sobretot que tingués aquesta versatilitat. També veig que el patrimoni immaterial i el patrimoni material molts cops van de bracet, un no s'entén sense l'altre, i les coses les hem d'entendre en conjunt, no per separat. Poso un exemple, vaig col·laborar en un projecte que va rebre un ajut de la DG de catalogació d'unes fotografies de la colla castellera Xiquets de Tarragona. Allò era un treball de documentació en què es preguntava per les persones que hi apareixien, i en aquest procés s'acabaven explicant moltes anècdotes o vivències a l'entorn de la colla. Per tant, aquestes fotografies i aquestes narracions són elements que formen part d'un tot. No sé exactament com s'hauria de tractar des del punt de vista legislatiu, però s'hauria de mirar de no parcel·lar excessivament.

Respecte la segona pregunta, sí que haurien d'anar separats la cultura popular i l'associacionisme. Són dos mons que sí que poden confluir, però que tenen objectius i dinàmiques diferents, i penso que valdria la pena que cadascú tingués el seu espai. De fet, en l'estructura actual ja hi ha dos consells assessors: un, el d'Etnologia i l'altre el d'Associacionisme. Això vol dir que els temes no acaben de coincidir i és millor que es tractin per separat.

MODERADOR: Com has apuntat, Rosa, en el procés participatiu hi havia força consens en la necessitat de desvincular PCI i associacionisme cultural, i has dit que això s'haurà de tenir en compte. Per tant, s'està reconsiderant la qüestió?

CANELA: El procés participatiu a vegades pot semblar que és un tràmit que no marca res. En aquest cas haig de dir que els resultats s'han llegit, s'han reflexionat i comportaran modificacions. Una és la que ja ha anunciat la directora d'incloure el patrimoni etnològic. I en el tema associacionisme també s'està fent una reflexió i podria ser que hi haguessin canvis.

MODERADOR: Anem cap a la tercera pregunta que és la de fons. Jo crec que els que ens hem mirat la memòria hi hem trobat a faltar concreció, sobretot quant a la salvaguarda, més enllà de la fórmula "estudi i documentació" de la que ha parlat abans Luis Pablo Martínez o de la creació de la figura del BCIN en aquest àmbit, que no deixa de ser una "medalleta". Quins elements considereu imprescindible que incorpori aquesta llei? Quines necessitats ha de cobrir? Com s'ha d'implementar?

CANELA: Ho lligo amb la primera pregunta quan parlava de les necessitats que hi pot haver, per exemple, com a Coordinadora de Colles Castelleres. Cal ser crítics amb el tema de les declaracions. Van molt buscades, per exemple ara que les eleccions locals són properes. I llavors hi ha una reflexió que s'ha de fer sobre l'impacte de les declaracions, és un tema que s'hauria d'estudiar. Hi ha impactes importants. En el cas dels castells tenen aquest reconeixement UNESCO, però no tenen un reconeixement català pròpiament, tot i que sí que hi ha actuacions castelleres dins de festes patrimonials declarades. Les declaracions podrien ser una mesura de salvaguarda, però cal

aquesta reflexió sobre per què ho fem i què n'esperem. Reconèixer, inventariar... tot té conseqüències i penso que hem de fer aquesta reflexió.

Com a mesures de salvaguarda, la memòria parla de garantir l'accés al patrimoni, divulgació, promoció, dotar de més diners -i aquest és un tema importantíssim-... També tenir en compte que el patrimoni etnològic és més fràgil i necessita una especial protecció. I el paper, que també apuntava el Lluís Bellas, de l'antropologia o l'etnologia. Cal un reconeixement explícit de qui són els professionals que hi intervenen. Per mi el més important és la dotació econòmica i tenir en compte les necessitats. A la DG portem des del 2014 parlant d'aquesta nova llei, i s'ha parlat amb molta gent.

GARCIA PETIT: Com ja he dit, la llei hauria de ser del PCI. En aquest sentit que inclogui també el patrimoni etnològic és una cosa que no veig clara, perquè es tracta de conceptes diferents, de mirades diferents sobre una mateixa realitat. Quan he comentat amb col·legues d'altres països la idea del Departament de Cultura que el PCI és una part del patrimoni etnològic, la reacció ha estat d'estranyesa. Però que no surti el patrimoni etnològic a la llei no vol dir que haguem d'oblidar tota la feina feta en aquest àmbit, són dues coses diferents i la llei ha de ser operativa i s'ha de centrar en el present i el futur. En tot cas, ja veurem com sortiria aquesta referència al patrimoni etnològic.

La llei hauria de desplegar i concretar el que estableix la Convenció de la UNESCO, especialment tots els aspectes que inclou la definició de salvaguarda de la pròpia Convenció. En aquest sentit, el primer que caldria fer (ja fem tard) és un inventari del PCI present a Catalunya. Partint dels inventaris (etnològics en bona part) que ja tenim, revisant-los, verificant si s'adeqüen al concepte de PCI, actualitzant-los, ampliant-los. No podem actuar sobre una realitat que encara no tenim acotada. La llei també hauria de recollir el que diu l'article 13 de la Convenció, en el sentit d'adoptar una política general encaminada a realçar la funció del PCI en la societat i a integrar la seva salvaguarda en programes de planificació; designar o crear un o diversos organismes competents per a la salvaguarda del PCI; fomentar estudis científics, tècnics i artístics, i adoptar mesures d'ordre jurídic, tècnic, administratiu i financer adequades. També cal que tingui en compte que en la salvaguarda i en el desplegament de la llei cal implicar-hi especialistes i les entitats que treballen en PCI, especialment les ONG acreditades per la Convenció, com ara l'Ens de l'Associacionisme Cultural.

No crec que sigui bo que la llei estableixi categories de protecció, copiant el model del patrimoni material. Això seria contrari a l'esperit de la Convenció. Amb tot, això tampoc no em sembla un aspecte fonamental,

el més important és recollir i desplegar el que diu la Convenció. Sí que penso que seria interessant que la llei trobés la manera de blindar l'excepció cultural. Ja sé que això és complicat perquè implica una bona coordinació de molts departaments de l'administració, però per demanar que no quedi. També vull destacar que la llei ha de promoure la salvaguarda, però a vegades es té la percepció des de determinats practicants que la llei protegirà el patrimoni específicament i no és així. La llei ha de crear el marc o l'entorn favorable, però la protecció en última instància dependrà de les persones igualment. Fins i tot si es fes des de dalt podria arribar a ser contraproduent. Finalment, potser seria bo fer avaluacions de la utilitat de les lleis. Igual que les administracions demanen per als projectes que opten a subvencions, potser caldria fixar uns objectius i uns paràmetres d'avaluació. I que un equip extern fes una avaluació del desplegament de la llei al cap d'uns anys.

ORIOI: Em dona la impressió que la part de recerca i de foment d'estudis queda com a més tangencial, com si això ja estigués fet i ara ens haguéssim d'esforçar més en la difusió i divulgació. Jo penso que la primera part no la podem deixar mai de banda. Si volem fer una difusió o una salvaguarda de qualitat hem de partir d'una recerca de qualitat: saber on som, on volem anar, què volem fer. Després, a la memòria la part de recursos humans em coixeja molt: es diu que amb la gent que hi som ja en tenim prou. Penso que és poc ambiciós. Si volem fer això ben fet necessitem una gent que assessori, orienti, que treballi allí com a tècnic. Entenc que hi haurà una dotació pressupostària i que una part haurà d'anar cap a això. Siguem seriosos, si volem fer un plantejament, amb uns objectius, abastar tot el territori, el mínim que podem fer és tenir gent que hi treballi i conegui l'ofici. Jo amb aquesta idea del "cost zero" que ara està a tot arreu, no hi estic d'acord.

I després es parla de l'amateurisme, i això m'ha sobtat molt. Potser m'ho podeu explicar, perquè és molt admirable la gent que ho fa perquè en té ganes, però en una llei em grinyola una mica aquest terme. També hem d'aspirar a fer les coses d'una manera una mica més professional.

CANELA: Per exemple, en el cas del teatre, hi ha el teatre professional i el teatre amateur, que és tota aquest volum de feina que es fa des de les associacions. Aquí entrem en un terreny que també ha estat força discutit.

MODERADOR: De fet, ni la cultura popular, ni el PCI ni l'associacionisme cultural és 100% amateur. En tot cas, hauríem d'acabar per deixar un temps per al debat final, tot agraint als tres ponents la disciplina a l'hora de donar respostes curtes i concretes.

Taula rodona 2:

Participants: **Joan Ibarra**, president de la Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya; **Rosa Maria Provencio**, presidenta de l'Ens Associacionisme Cultural Català; **Xavier Pedrals**, assessor de la càtedra Educació i Patrimoni Immaterial dels Pirineus, de la Universitat de Lleida. Modera: **Francesc Domènech**.

MODERADOR: Els temes que volem plantejar són força similars a la taula anterior, tot i que l'enfocament segurament serà diferent perquè les persones que tenim aquí serien representants del que, segons hem sentit en diverses ocasions a llarg d'aquesta tarda, s'anomenen "portants". Què espereu de la nova llei del patrimoni cultural immaterial i l'associacionisme cultural? Quines necessitats ha de cobrir? Pensant especialment en mancances que detecteu en el dia a dia de les vostres entitats i pràctiques.

IBARRA: Aportaré la meua visió com a casteller i com a president de la Coordinadora, perquè no soc un jurista. A la junta ens hem preocupat per aquest tema i hi tenim en Josep Maria Cortés, que és un expert en el tema. Però el que volem al final és alguna cosa que ens protegeixi. La Unesco i la memòria de la llei parlen de la preservació de l'activitat. En castells "tot s'hi val" no serveix. Si ha de ser una llei de patrimoni que ens garanteixi aquesta litúrgia de fer castells, benvinguda sigui. Si a més aquesta llei comporta una salvaguarda, encara millor. I si a més a més li sumem qualsevol benefici que puguin tenir les entitats que fan castells (a nivell fiscal, econòmic, etc.) millor.

MODERADOR: Protegir de què?

IBARRA: Ara hi ha moltes amenaces externes que a vegades no les veiem. No valdria que un grup de persones vulguin fer una cosa que no són castells i li diguessin castells. Aquesta hauria de ser la principal protecció. També s'ha parlat abans de l'amateurisme: avui en dia fer castells té un cost molt gran. Estem parlant d'una pòlissa d'assegurances que puja més de mig milió d'euros que es cobreix en part amb aportació pública, en part privada i en part de les mateixes colles. Sense aquesta assegurança no hi pot haver activitat.

PROVENCIO: La primera cosa que esperem és claredat, perquè en aquest moment tenim quatre lleis a la vista: el projecte de llei de foment de l'associacionisme, l'avantprojecte de llei del PCI i associacionisme

cultural, la llei de drets culturals i encara hi hauria de fer-se la llei del patrimoni cultural. Fixeu-vos quina varietat de lleis tenim sobre la taula. I algunes, com les dues primeres, sembla que se solapin. Per una banda tenim massa lleis, i per altra banda tenim massa consells... Aquesta dispersió legislativa és una complexitat que patim tota la cultura popular.

És cert que la memòria de llei parla d'amateurisme cultural. Nosaltres pensem que deuen voler dir associacionisme cultural. És cert que funcionem amb voluntariat, però no és el mateix voluntariat que el Banc d'Aliments o la Creu Roja. D'altra banda, a la memòria no es parla de federacions, i és un oblit important. Sempre s'ha dit que la cultura popular és cultura de quilòmetre zero, cultura de base. Jo he canviat l'ordre de les paraules i crec que la cultura popular és la base de la cultura. És una base que es necessita per pujar un esgraó més de l'escala. Penseu en la quantitat de poblacions de Catalunya que el teatre amateur els porta Segarra, Pitarra, Espriu...

Aquesta llei té un gran paper: dignifica la cultura popular, que és sempre la cultura pobre. I encara els castells esteu en primera línia, però imagineu-vos la resta de modalitats. La cultura popular s'ha mantingut gràcies a les associacions. És la societat civil que ha mantingut la pràctica i ha creat aquesta manera d'organitzar-se, d'una manera si voleu molt àcrata, però escollint els propis dirigents i finalment agrupant-se en federacions.

PEDRALS: Des de la Càtedra de PI dels Pirineus hem fet reflexions paral·leles, però encara no ens hem posat en concret amb la llei. Per definir les necessitats hem de saber si faran una llei o dues. La llei també hauria de tenir en compte a qui s'adreça. Penseu que Sort té 1200 habitants, parlem de pobles de 100 habitants. Per tant, quan se'ns encarrega als portadors la responsabilitat de la salvaguarda, penseu quina salvaguarda podem fer en un poble de 150 habitants. Nosaltres hem de crear una federació de fallaires, segur, però necessitem suport, sistemes de tutela i ajuda per part de

l'administració per als plans de salvaguarda. De cara a les associacions culturals passa el mateix: necessitem que la gestió que operativament sigui el més simplificada possible. La majoria d'entitats no es poden permetre mantenir un gestor. La comunitat fallaire dels Pirineus ja ha fet una proposta de pla de salvaguarda, però les adaptacions locals és difícil que funcionin. Per tant, el suport és absolutament necessari.

Hi ha un altre punt important que ha aparegut abans, que és el concepte d'interferència legislativa. Nosaltres fem focs, però si ens atenguéssim a la normativa no podríem fer la festa. Necessitem que l'administració ens obri camins per mantenir això. No pot ser que ens ofegui la legislació prevista per altres supòsits. Quan jo feia treball de recerca sobre falles dels Pirineus, una entrevistada se'm va posar a plorar perquè al seu poble no els deixaven fer falles perquè hi havia bosc. Ja sé que costa molt que un departament tingui en compte el que legislen altres, però hi hauria d'haver un capítol d'harmonització.

MODERADOR: Clar, les diferències entre activitats són molt grans... Si parlem de castells, a Barcelona hi ha vuit colles. El context és molt diferent al del Pirineu.

PEDRALS: Sí, part de la solució és que hi hagi una federació d'entitats fallaires, que hi estem treballant. Entre els molts estatuts que ens hem mirat hi ha els de la Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya. La coordinació en molts aspectes ja funciona, però per nosaltres és vital crear una federació.

PROVENCIO: Això que has dit és clau: la importància de les federacions.

MODERADOR: La Convenció del PCI de la Unesco defensa la implicació de les comunitats i dels portants en la salvaguarda d'aquest patrimoni, és a dir, que les decisions finals han de ser preses per aquests. Creieu que des de l'administració (catalana i d'altres) això s'està recollint correctament? Calen més fórmules de participació?

IBARRA: Abans volia fer un matís: quan es diu que els castells estem a primera divisió, no sé què vol dir. Sí que movem molta gent, però a nivell de funcionament no crec que estiguem molt lluny d'altres entitats i pràctiques.

Quant a si se'ns té prou en compte des de l'administració, no. Per exemple, durant la pandèmia, per exemple, ens va costar moltíssim fins i tot trobar interlocutors. Ara tenim una bona interlocució amb la DG però històricament ha costat. També mentiria si diguéssim que no se'ns dona suport. Però tampoc s'entén que només paguin el 50% de l'assegurança, quan estem dient que és un patrimoni que s'ha de preservar. Però quan s'han d'apuntar un tanto mediàtic, ens tenen en compte, perquè som visuals, espectaculars, etc.

PROVENCIO: Durant la pandèmia, el Procicat va dir clarament que no es podien fer activitats de cultura popular. Quan deia que els castells estan a primera divisió, volia dir que tothom els reconeix. Sou els més mediàtics de la cultura popular. Bé, nosaltres també

volem més simplificació, ara fem més burocràcia que altra cosa.

PEDRALS: Jo volia recuperar la pregunta original, que deia que les comunitats han de ser els responsables finals. Jo no ho crec. Les associacions fallaires haurien de ser democràtiques, però no totes ho són. En tot cas, la participació sí que hauria de ser oberta, però hi ha determinades decisions respecte les festes que no han de dependre dels portants. Fa uns anys vam descobrir un càmping que organitzava una baixada de torxes amb torxes de petroli. Això són falles? No ho són. Que totes les decisions vinculades a la festa depengui dels portants, no és suficient. Hi ha d'haver una tutela de persones amb coneixement, per tal que no es facin imprevistacions que la desnaturalitzin. D'acord amb què la comunitat tingui un paper rellevant. Però que els portants siguin els responsables últims no, simplement per capacitat tècnica.

En una comunitat hi ha un coneixement no explícit de les normes d'aquella festa que no estan escrites enlloc. I quan algú desbarra, automàticament els que participen a la festa saben que aquell està desbarrant. Hi ha un esperit comunitari innat en els que viuen la festa. Però de vegades algú desbarra tant que no funciona i ningú no li diu res. Per tant, l'assessorament tècnic és necessari.

IBARRA: El debat sobre la responsabilitat dels portants, si ho portem als castells és un debat interessant. Qui té avui la potestat de definir què és un castell i què no? Ens hem trobat després de la pandèmia que hi havia colles que no podien fer castells de sis a plaça. Aquesta responsabilitat l'hem hagut d'assumir la Coordinadora, tot i que no tenim ni hem de tenir la capacitat de legislar ni prohibir, però sí que podem dir què són i què no són els castells. Justament també gràcies en part a la definició de la UNESCO i als estatuts de la CCCC que estableixen que per ser membre has de fer castells de sis. Així hem pogut dir que qualsevol cosa per sota de castells de sis no considerem que siguin castells. Si realment hi hagués una llei que digués què són i què no són castells hauria estat més fàcil, però també és cert que una llei que reguli que són els castells pot ser contraproductiu.

MODERADOR: Però el que està clar és que la Coordinadora hauria de participar en aquesta definició del que són els castells.

IBARRA: Sens dubte, la Coordinadora recull la veu de tots els castellers.

PROVENCIO: Recordem que per inscriure un element a la UNESCO la implicació social dels participants és absolutament imprescindible.

MODERADOR: És preferible una sola llei per a tot el patrimoni cultural (material i immaterial), una llei específica de patrimoni immaterial o una llei de patrimoni immaterial i associacionisme cultural (tal i com es planteja en la memòria inicial)?

PROVENCIO: La nova llei de foment de l'associacionisme fins i tot parla ja de grups informals... En tot cas,

jo parlo d'associacionisme cultural. Les associacions són les que han aguantat la cultura popular, i s'han regulat per elles mateixes. Els castellers també. Actualment tenim 30 federacions a l'Ens, i encara en cauran més. Si ha d'anar lligat l'associacionisme cultural i el PCI, jo crec que han d'anar de parella. Si la llei les separa, les separarem, però uns i altres estan tremendament implicats. A casa nostra el PCI es materialitza gràcies a aquestes entitats. Jo no crec que a altres parts del territori de la península funcioni així, però aquí la característica pròpia del PCI és aquesta xarxa, aquesta teranyina que uneix la societat civil.

PEDRALS: Jo soc absolutament partidari de separar les dues lleis. Hi ha punts en comú però no pas tots. Jo, com a arxiver, he treballat amb moltes associacions culturals però que no fan PCI. O fem una llei molt àmplia que de fet seran dues lleis -que és una qüestió tècnica que han de resoldre els especialistes- o bé s'han de fer dues lleis perquè tenen necessitats diferents. Una llei d'associacions ha d'estar orientada a les seves activitats pròpies, que no s'ajusten necessàriament a qüestions que puguin entrar en PC o PCI. Si intentem fer una llei prou flexible per incloure les dues coses, no funcionarà. S'han de preveure els contactes entre les dues lleis, però són dos camins molt diferents. A més, entre les entitats que fan patrimoni festiu, per exemple, n'hi ha de tota mena, n'hi ha que no són homologables. També hi ha casos en què es fa espontàniament.

D'altra banda, ja em perdonaran la gent de la DG, però la mostra que han fet en la fase de participació és molt escassa. A Catalunya hi ha milers d'associacions, i es basen en un número molt baix per una llei que és per tothom, havent dialogat amb la major part dels implicats.

En el nostre cas, que estem reconeguts per la UNESCO, ara hem fet l'informe dels cinc anys. Però hi ha molt PCI que no està reconegut per la UNESCO i també s'ha de tutelar, que l'hauria de fer l'administració catalana. I pot fer servir diverses eines a disposició, com ara les universitats.

MODERADOR: Una pregunta final: de qui són els castells? La llei ha de definir aquesta mena de coses, que tenen també a veure amb la propietat intel·lectual.

IBARRA: Segurament la llei ha de servir també per protegir això. El tema de la propietat intel·lectual és un debat interessant i que en els castells hem viscut de prop amb els drets d'imatge. Però en tot cas qui ho ha de preservar és l'entitat que aglutina tot el món casteller, que és la Coordinadora. Així com es mancomunava l'assegurança, la protecció dels drets intel·lectuals i de propietat de l'activitat ho ha de fer la federació.

PEDRALS: Jo soc patumaire i volia fer un parell d'apunts. Fins fa dos anys la Patum no rebia ni un ral de la Generalitat. I un segon apunt: el Patronat de la Patum es va veure obligat a patentar la marca, perquè si no t'hi podien fer des d'uns macarrons a unes sabates amb la marca Patum.

PROVENCIO: Volia fer un esment final: per anar a la UNESCO, el PCI ha de fer tota una tramitació interna dins la Península i el primer pas és anar al Consell Assessor del Patrimoni Cultural català i resulta que allà tots són experts en pedres i edificis, però no en cultura popular. L'Ens està treballant per aconseguir que la DG de Cultura Popular en formi part en ple dret.

MODERADOR: Donem per tancada la taula rodona i obrim el debat tots els presents.

Debat final:

Recull de les intervencions que es van produir durant el debat obert final de la jornada.

GUILLERMO SOLER: Volia fer un apunt breu. Xavier Pedrals s'ha referit abans a que la mostra d'entitats amb què ha treballat la Direcció General a l'hora de preparar la llei era molt reduïda. Entenc que es referia al procés participatiu que hem comentat abans, amb una vintena de respostes. Vull aclarir que en realitat en el procés participatiu no es va convocar ningú, simplement consistia en un qüestionari "on line" amb la possibilitat de fer-hi alguna aportació pròpia i que va estar obert durant un mes pel passat Nadal. Tampoc es diferenciaven les aportacions de particulars o d'entitats. És a dir, no es que es demanés l'opinió a unes poques entitats, sinó que va ser un sistema potser fins i tot més aleatori. I si el procés és important, com sembla que ho és, potser hauria valgut la pena allargar

una mica més el temps i incitar la participació de forma més clara.

LUIS PABLO MARTÍNEZ: Volia apuntar molt breument a dues qüestions que han aparegut a les taules: la qüestió de la propietat intel·lectual i la qüestió de l'excepció cultural. En el cas valencià vam trobar una esclatxa en la legislació de marques: l'article 5.1.1 de la Llei 17/2001, de 7 de desembre, de Marques, que estableix la prohibició absoluta del registre com a marca dels emblemes d'Espanya o de les comunitats autònomes. Al Misteri d'Elx li passava una cosa semblant al que s'ha comentat de la Patum, fins i tot tenint una marca registrada. Buscant la manera de trobar una protecció sui generis, vam trobar aquesta: com que la comunitat autònoma té la competència plena de deter-

minar quins són els seus símbols, l'article 47 de la Llei 13/2005 del Misteri d'Elx diu que es decretaran quins símbols del Misteri tindran la consideració d'emblem- es de la Generalitat. I en el segon paràgraf es diu que la facultat d'autoritzar l'ús d'aquests símbols és del Consell del Misteri d'Elx. Vull dir que hi ha vies.

I pel que fa a excepció cultural, destacar que és absolutament necessari. A Elx ens vam trobar amb la paradoxa que després del reconeixement UNESCO al palmerar, els palmerers com ofici estaven a punt de desaparèixer, perquè ningú no els volia assegurar. I llavors què hem de fer? Doncs altre cop buscar es- cletxes i fer harmonització i coordinació efectives. Per exemple, les lleis sectorials que regulen riscos laborals han de reconèixer que en el cas de les manifestacions culturals reconegudes com a patrimoni no s'aplicarà el règim general.

TERESA FRANQUET (professora de Dret Mercantil URV): Com a mercantilista també he trobat una mica espai en aquesta jornada. De fet, han anat sortint temes que m'interessen, com ara les assegurances, les marques, la propietat intel·lectual. Quan parlu de béns immaterials a mi em ve al cap la meua vessant de dret mercantil i penso en la regulació de les patents, les marques, els drets d'autor... Sí que hi ha un fil conductor en la seva protecció que és l'exclusiva i la protecció del titular. La diferència és que en aquests béns immaterials (PCI) el titular som tots, o la comunitat, o l'associació... Per tant, per la regulació i protecció, els continguts de la Llei de propietat intel·lectual no sempre encaixaran, en canvi, pot ser positiu i útil tenir en compte la finalitat i el tipus de protecció que ens ha portat a aprovar aquesta Llei i les altres que protegeix- en béns immaterials (LM, LP, LPJDI...). No totes les lleis que protegeixen els béns immaterials ho fan de la mateixa manera, sinó que s'adapten al bé que volen protegir. La pregunta és: què és el que voleu protegir? Això és bàsic per poder dissenyar una llei que reguli i protegeixi de forma adequada el PCI.

JOSEP MARIA CORTÉS (membre de la junta de la CCCC): La jornada era molt necessària i més ara que estem ja a sobre d'aquesta nova llei que fa temps que esperem i que en bona mesura és una reacció a la llei espanyola de 2015. Ara ho estem desencallant però potser es podria haver aprofitat per fer més canvis. Ho relaciono amb la pregunta què fèieu: de qui són els castells? Tenim la sort que la CCCC és una federació que engloba a totes les entitats que fan castells. Per tant podem regular-ho perquè ho fem internament. Però si mai hi ha entitats que fan pseudo-castells, qui ho ha de regular això? La llei és un marc general. Però els elements que estem reconeguts per la UNESCO no estem en una llista per caprici, sinó que hi ha un compromís de l'Estat espanyol per protegir-los. A València s'ha fet una llei específica del Misteri d'Elx. En tindrem prou els que estem a la llista representativa de la UNESCO amb aquesta llei? La Patum va intentar fer una llei específica el 2010 i això es va frenar, potser per por d'haver de fer lleis per cada element reconegut per la UNESCO.

Què hauria de contemplar la llei? Com s'ha dit, protegir l'activitat. És molt bo l'exemple del Misteri d'Elx, amb protecció també de la propietat intel·lectual. Nosaltres no estem en aquesta situació. Qual- sevol empresa es pot apropiari dels valors castellers. Tampoc tenim protecció contra tuits demagògics. El que busquem és això. També el tema econòmic, que va lligat a una assegurança que és bàsica per la nostra activitat, no és un caprici. I finalment, també una pro- tecció contra les ingerències. La llei també ha de servir per tenir excepcions en fiscalitat, mecenatge, etc. Mirem l'exemple de França amb l'excepció cultural que vam fer amb el tema del cinema.

SALVADOR CASALS: Com a vocal del CoNCA haig d'agrair que es facin sessions com aquesta. Nosaltres no podem intervenir en el procés legislatiu fins que és avantprojecte de llei, però ens és imprescindible aquest contacte amb els teixits afectats per les lleis per poder tenir en compte totes les sensibilitats per poder aconsellar. No ens manifestem en fòrums com aquest però sí que ens interessa assistir-hi perquè si per una cosa hem de vetllar és perquè les lleis siguin benefi- cioses pel conjunt del país, contemplant les diferents realitats.

Parlant ara com ateneista, com a gerent d'un ateneu, crec que és evident que no tot l'associacionisme cul- tural genera PCI. I aquest és un fonament que pot estar distorsionant aquesta llei. Si ja s'està treballant una llei de foment de l'associacionisme és aquí on s'ha de recollir les inquietuds que comparteixen també les associacions de tot tipus. Potser sí que ens convé en- dreçar aquest panorama que deia abans la Rosa Maria de quatre lleis en marxa que tracten d'àmbits que són cosins germans. Valdria la pena parar cinc minuts per reflexionar sobre el que estem fent a nivell legislatiu i assegurar-nos que no queda cap àmbit desprotegit ni cap de sobre-regulat.

Sobre algunes de les coses que s'han dit, tampoc crec que puguem dibuixar un teixit associatiu vinculat exclusivament al voluntariat. De fet, com que tendim cap a la complexitat administrativa, no pot ser que la gestió sigui amateur i de voluntariat. I al mateix temps penso que ens hem equivocat invisibilitzant el volun- tariat cultural, que també hi és.

Finalment, dir que crec que tenim un problema gros amb els processos de participació legislatius. Quan els processos els feia el propi departament era millor. I no és un problema de la llei de PCI, també per exemple amb la llei de drets culturals.

LLUÍS GARCIA PETIT: Jo volia comentar un parell de coses molt ràpides. Sobre si la comunitat ha de tenir tota la responsabilitat o no, crec que tots diem el mateix. El Xavier Pedrals té la recança que no se li carregui tota la responsabilitat a la comunitat porta- dora, i des de l'altre costat hi ha la recança que no se l'imposin decisions a la comunitat portadora. Es tracta de que la comunitat, amb tota la informació que aportin experts, i en diàleg a quatre bandes (comu-

nitat, institucions, experts i entitats, especialment ONGs acreditades), vagi prenent les decisions. Sobre si l'associacionisme ha d'estar en la Llei, això es podria resoldre, seguint l'esperit de la convenció, incloent-hi en la Llei aquelles associacions que estiguin directament vinculades amb el PCI. I finalment, sobre la participació hi ha la possibilitat de comparèixer davant la Comissió de Cultura del Parlament de Catalunya, que generalment estan interessats en aquestes compareixences.

JORDI CUBILLOS (activista de la cultura popular):
M'ha agradat el que ha dit el Joan Ibarra que "el tot s'hi val no serveix". També estic d'acord en el perill que de sobte algú plantegi fer alguna cosa que no són

castells. Per exemple, que algú decidís fer castells amb un velcro a les espatlles i als peus per tal que fossin més estables. Entenc que la darrera paraula l'hauria de tenir la pròpia Coordinadora, que per això és importantíssim que hi hagi federacions.

I una matisació: no és exacte que el PROCICAT ens prohibís fer res. Que vam estar discriminats, sí. Però el PROCICAT deia "no es poden fer manifestacions en itinerància perquè és perillós" i prou. I després el Govern dictaminava les excepcions per la Volta Ciclista a Catalunya o per qui fos. I recordaràs que se'ns va reconèixer que en el comitè que treballava això no hi havia ningú que defensés la cultura popular o les associacions.

La **Jornada sobre la Protecció Jurídica dels Castells i el Patrimoni Immaterial** es va celebrar el 16 de novembre de 2022 a la Sala de Juntes del Campus Catalunya de la Universitat Rovira i Virgili.

Va ser organitzada per la **Càtedra URV per a l'Estudi del Fet Castellor**, amb el suport del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya

UNIVERSITAT ROVIRA i VIRGILI
Càtedra URV per a
l'Estudi del Fet Casteller